

*Hrvoje Serdarušić⁴⁴**Mladen Pancić⁴⁵**Dražen Ćučić⁴⁶*

EKONOMSKA I EKOLOŠKA ODRŽIVOST MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Izvorni znanstveni rad
<https://doi.org/1059014/QKFR1192>

Sažetak

Ekonomska i ekološka održivost predstavljaju ključne elemente za dugoročni uspjeh malih i srednjih poduzeća (MSP) u suvremenom poslovnom svijetu. Dok ekonomska održivost osigurava financijsku stabilnost i rast, ekološka održivost se usredotočuje na minimiziranje negativnog utjecaja na okoliš i promicanje zdrave ekološke prakse. Ovo istraživanje ima za cilj istražiti kako MSP-i u Hrvatskoj balansiraju ova dva aspekta, usmjeravajući se na izazove i prilike koje održivost donosi u lokalnom kontekstu. Cilj ovog rada bio je istražiti kako mala i srednja poduzeća (MSP) u Republici Hrvatskoj usvajaju održive poslovne prakse te kako to utječe na njihovu ekonomsku i ekološku izvedbu. Fokus je stavljen na razumijevanje kako MSP-i integriraju održive prakse u svoje poslovanje te koje ekonomske i ekološke prednosti i izazove to sa sobom nosi. Metodologija istraživanja koristila je kvantitativnu anketu među vlasnicima i menadžerima MSP-a.. Anketa je mjerila stupanj implementacije održivih praksi i percepciju njihovog utjecaja na poslovanje. Rezultati su pokazali da MSP-i koji implementiraju održive prakse često doživljavaju dugoročne ekonomske koristi, uključujući smanjenje troškova i povećanje konkurentnosti. Međutim, mnogi se suočavaju s izazovima poput ograničenih resursa i nedostatka specifičnih znanja. Ekološke koristi uključuju smanjenje otpada i emisija te poboljšano upravljanje resursima. Zaključak istraživanja naglašava da je integracija ekonomske i ekološke održivosti ključna za budućnost MSP-a u Hrvatskoj. Kako bi se ovo postiglo, bitno je intenzivirati suradnju između MSP-a, vladinih tijela i obrazovnih ustanova, te istovremeno razvijati ciljane programe podrške koji su prilagođeni specifičnim potrebama i izazovima s kojima se MSP-i suočavaju u ovoj tranziciji.

Ključne riječi: ekološka održivost, ekonomska održivost, Hrvatska, mala i srednja poduzeća

44 Ekonomski fakultet u Osijeku, Hrvatska, hrvoje.serdarusic@efos.hr

45 Ekonomski fakultet u Osijeku, Hrvatska, mladen.pancic@efos.hr

46 Ekonomski fakultet u Osijeku, Hrvatska, drazen.cucic@efos.hr

Evolucija koncepta održivog razvoja

Pojam održivog razvoja počeo se razvijati 1980-ih godina kao rezultat interakcije između očuvanja planeta i zadovoljavanja ljudskih potreba. Temeljna zamisao bila je zadovoljiti potrebe sadašnje generacije bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe (Čutura, Novak, Čavar, 2017). Koncept održivog razvoja dobio je konkretnu definiciju kroz rad Brundtlandove komisije, koja ga opisuje kao „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti, a da ne ugrožava sposobnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe“. Ova je definicija postala temelj za daljnje rasprave i istraživanja, s naglaskom na tri dimenzije održivosti – ekološku, ekonomsku i socijalnu – koje su i danas osnovne smjernice koncepta (Brundtland, 1987).

Razvoj koncepta održivog razvoja u poslovnom svijetu odražava se u pristupu „trostruke linije“ (engl. *Triple Bottom Line*), koji naglašava da poduzeća ne bi trebala procjenjivati svoj uspjeh isključivo prema ekonomskim učincima, nego i prema doprinosu društvenoj dobrobiti i očuvanju okoliša (Elkington, 1997). Trostruka linija postala je osnova za mnoge standarde i smjernice o održivosti u poslovanju, čime je koncept dodatno proširen.

Daljnji korak u promicanju održivosti odražava se u digitalnoj i zelenoj tranziciji, koje potiču prelazak s linearnog ekonomskog modela, temeljnog na uzimanju, korištenju i odbacivanju resursa, prema kružnim ekonomijama koje optimiziraju resurse i smanjuju emisije štetnih plinova (Kumar Dey i sur. 2022; Franc i Karadža, 2019). Ovaj model potiče Europski zeleni plan (Grgurić, 2011) i inicijativa Digitalna Europa, koji ohrabruju države članice na ulaganje u inovacije, zelene tehnologije (Barbier, 2009) i digitalnu transformaciju s ciljem postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine. Ćućić, Pancić i Serdarušić (2023), analizirajući učinke odobrenih projektnih poziva za mala i srednja poduzeća, istražuju kako ovi projekti mogu pridonijeti širem ekonomskom rastu, socijalnoj inkluziji i klimatskoj neutralnosti u Hrvatskoj.

Održive prakse u poslovanju obuhvaćaju strategije i aktivnosti kojima poduzeća nastoje minimizirati negativan utjecaj na okoliš, istovremeno osiguravajući dugoročnu ekonomsku stabilnost i korist za zajednicu što naglašavaju (Hediger, 2000; Harris i sur, 2001; Harris, 2003; Sclar, 2015). Te prakse uključuju učinkovito upravljanje resursima, smanjenje otpada,

korištenje obnovljivih izvora energije, promicanje recikliranja i usvajanje ekološki prihvatljivih tehnologija.

Prvotno usmjeren na ekološke aspekte, koncept održivog razvoja s vremenom je proširen na društvene (Harris i sur., 2001) i ekonomske dimenzije (Bičo Ćar, 2014). Evolucija održivog razvoja može se pratiti kroz ključne događaje, poput Konferencije UN-a 1992., Povelje o Zemlji 2000. i Agende 2030. s ciljem postizanja održivosti do 2030. godine (Bilal Zorić, Čović, Buljat, 2023).

Unatoč proširenju koncepta, izazovi u primjeni održivih praksi i dalje postoje. Uvijek je to pitanje interesa svih dionika kako ističu Robinson (2004) te Vukonić (2010). Na primjer, analiza pokazatelja održivog razvoja za Hrvatsku i EU pokazuje varijacije u uspješnosti postizanja ciljeva, posebno u energetske učinkovitosti, smanjenju onečišćenja i društvenoj pravednosti (Anđić, Tatalović Vorkapić, 2015). Za postizanje održivog razvoja nužna je suradnja svih dionika, od vlada i poduzeća do pojedinaca. Primjere dobre primjene možemo vidjeti u Švedskoj (von Malmberg, 2003) te Estoniji (Kekkonen, Pesor, i Täks, 2023) gdje državne institucije pružaju podršku kroz edukaciju i tehničku pomoć malim poduzećima koje implementiraju održive prakse u svoje poslovanje. Ovakav oblik sinergije u obliku javno- privatnog partnerstva javnog i privatnog sektora omogućuje uspjeh koncepta održivog razvoja (Cheng i sur, 2020) i konkurentnosti (Nefat i Afrić Rakitovac, 2013) te omogućuje poduzećima jednu dodanu vrijednost njihove organizacijske kulture (Steijn, Klijn, i Edelenbos, 2011).

Metodologija istraživanja

Metodološki okvir koristi kvantitativni pristup za analizu stavova i percepcije malih i srednjih poduzeća (MSP) prema održivosti i izazovima njene primjene. Ciljna skupina definirana je prema bazi podataka iz članka Ćučić, Pančić i Serdarušić (2023), koji kategorizira mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj prema dobivenim potporama. Prije početka istraživanja, poduzetnicima je elektroničkim putem poslana zamolba za sudjelovanje i podršku istraživanju.

Podaci su prikupljeni anketom sa šest pitanja u Likertovoj skali s pet razina, u kojoj su ispitanici iskazali slaganje ili neslaganje s tvrdnjama o održivosti. Pitanja su obuhvatila teme poput:

- **P1** – Stupanj implementacije održivih praksi u poslovanju (1 – Nimalo do 5 – U potpunosti).
- **P2** – Suočavanje s izazovima prilikom implementacije održivih praksi, poput financijskih ograničenja ili nedostatka informacija (1 – Snažno se ne slažem do 5 – Snažno se slažem).
- **P3** – Procjena utjecaja održivih praksi na financijsku izvedbu MSP-a (1 – Vrlo negativan do 5 – Vrlo pozitivan).
- **P4** – Planovi za uvođenje održivih praksi poslovanja u budućnosti (1 – Nimalo do 5 – U velikoj mjeri).
- **P5** – Procjena adekvatnosti vladinih politika i poticaja za podršku održivom poslovanju MSP-a (1 – Uopće ne do 5 – U potpunosti).
- **P6** – Procjena utjecaja održivih praksi na odnos s kupcima (1 – Uopće ne do 5 – U velikoj mjeri).

Likertova skala kvantificirala je stavove i percepcije sudionika, omogućujući standardiziranu analizu.

Podaci su analizirani u Excelu i JASP-u. U Excelu su očišćeni, sortirani i agregirani, uz provedbu osnovne deskriptivne statistike. Nadalje, JASP, otvoreni softver za statističku analizu, korišten je za naprednu statističku obradu, uključujući analizu varijance (ANOVA) i testiranje statističke značajnosti među skupinama odgovora. JASP je omogućio detaljniju evaluaciju odgovora te identifikaciju statistički značajnih razlika među stavovima unutar različitih grupa malih i srednjih poduzeća.

Postupak analize uključivao je numeričko kodiranje Likertove skale (1 do 5), čime je omogućena usporedivost podataka. Zatim su izračunate osnovne deskriptivne statistike (srednja vrijednost, medijan, standardna devijacija) kako bi se dobio uvid u centralne tendencije odgovora. Konačno, korištenjem JASP-a, provedeni su testovi ANOVA za identifikaciju značajnih razlika među skupinama poduzeća s obzirom na njihovo slaganje ili neslaganje s tvrdnjama o održivosti.

Rezultati pružaju uvid u stavove poduzetnika prema održivosti, čime se osigurava osnova za daljnje poticaje i podršku održivim praksama malih i srednjih poduzeća.

Tablicom 1 prikazan je uzorak distribucije malih i srednjih poduzetnika prema Klasifikaciji prostornih jedinica za statistiku – NUTS2 druge razine koje predstavljaju regije u Hrvatskoj za potrebe istraživanja.

Tablica 1. Distribucija uzorka prema NUTS2 regijama

NUTS2 regija	Mali poduzetnici	%	Srednji poduzetnici	%	Ukupno	%
Sjeverna Hrvatska	56	28.28	31	40.79	87	31.75
Grad Zagreb	53	26.77	16	21.05	69	25.18
Panonska Hrvatska	52	26.26	15	19.74	67	24.45
Jadranska Hrvatska	37	18.69	14	18.42	51	18.61
Ukupno	198	100	76	100	274	100

Izvor: autori

Sjeverna Hrvatska zastupljena je s 56 malih poduzetnika, što čini 28.28% od ukupnog broja malih poduzetnika u uzorku, te s 31 srednjim poduzetnikom, što predstavlja 40.79% svih srednjih poduzetnika u uzorku. Grad Zagreb ima 53 mala poduzetnika (26.77% ukupnog uzorka malih poduzetnika) i 16 srednjih poduzetnika (21.05% ukupnog uzorka srednjih poduzetnika). Panonska Hrvatska obuhvaća 52 mala poduzetnika (26.26%) i 15 srednjih poduzetnika (19.74%), dok Jadranska Hrvatska uključuje 37 malih poduzetnika (18.69%) i 14 srednjih (18.42%). Uzorak uključuje ukupno 198 malih i 76 srednjih poduzetnika, odnosno ukupno 274 poduzetnika, što omogućuje analizu distribucije i karakteristika malih i srednjih poduzetnika unutar definiranih geografskih regija.

Tablica 2 donosi analizu odgovora malih i srednjih poduzeća na šest pitanja o održivim praksama, s rezultatima uspoređenima prema mjerama centralne tendencije i varijabilnosti. Tablica uključuje ključne stavove poduzetnika o temama kao što su implementacija održivosti, izazovi, podrška vlade i utjecaj na odnose s kupcima.

Tablica 2. Deskriptivna statistika uzorka

	p1_ implementacija		p2_izazovi		p3_financijski_ utjecaj		p4_buduci_ planovi		p5_podrska_ vlade		p6_odnos_s_ kupcima	
	mali	srednji	mali	srednji	mali	srednji	mali	srednji	mali	srednji	mali	srednji
N	198	76	198	76	198	76	198	76	198	76	198	76
Medijan	3.00	3.00	3.00	2.00	3.00	3.00	3.00	3.00	3.00	4.00	3.00	3.00
M	3.14	2.78	2.83	2.68	3.03	3.07	2.97	3.12	3.03	3.38	2.96	2.97
SD	1.37	1.32	1.43	1.47	1.43	1.31	1.40	1.26	1.42	1.34	1.43	1.24
Varijanca	1.89	1.75	2.04	2.17	2.05	1.72	1.95	1.60	2.01	1.79	2.04	1.55
Min	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Max	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00

Izvor: autori

Najveće razlike zapažene su u stavovima o podršci vlade i planovima za buduće uvođenje i proširenje održivih praksi. Srednja poduzeća ocjenjuju vladinu podršku višom ocjenom (medijan 4; $M = 3.38$) od malih (medijan 3; $M = 3.03$). Također, iskazana je veća namjera srednjih poduzeća za uvođenje i proširenje održivih praksi poslovanja u budućnosti ($M = 3.12$) u usporedbi s malima ($M = 2.97$). Što se tiče izazova u provedbi održivih praksi, mala poduzeća iskazuju više poteškoća (medijan 3) u usporedbi sa srednjim poduzećima (medijan 2).

Financijski utjecaj i odnos s kupcima pokazuju slične stavove među oba tipa poduzeća, sugerirajući dosljednu percepciju ovih aspekata održivosti.

Usporedne prosječne ocjene za svako pitanje između **malih i srednjih poduzetnika** po NUTS2 regijama prikazuje tablica 3. Na ovaj način moguće je lakše identificirati razlike u stavovima prema održivosti između različitih veličina poduzetnika unutar svake regije. Također mogu se dobiti bolji uvidi u specifične potrebe i izazove s kojima se različite kategorije poduzetnika suočavaju u vezi s pitanjima održivosti.

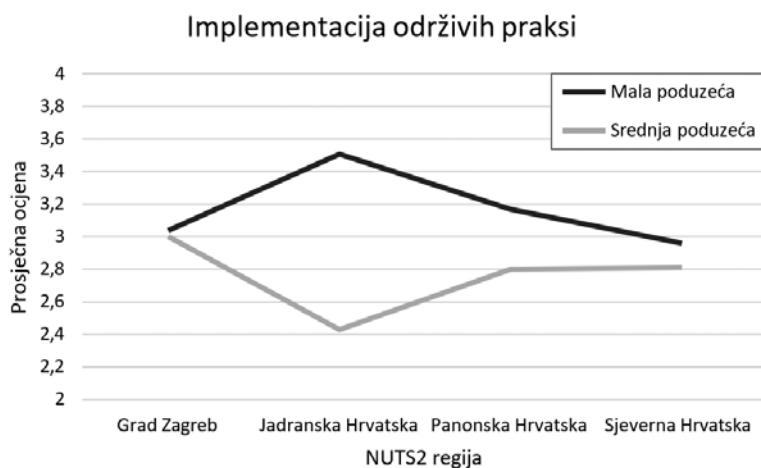
Tablica 3. Prosječne ocjene po regijama
i veličini poduzetnika (mali i srednji)

nuts2	kat_pod	p1_ implementacija	p2_izazovi	p3_financijski_ utjecaj	p4_buduci_ planovi	p5_podrska_ vlade	p6_odnos_s_ kupcima
Grad Zagreb	Mali	3.04	2.38	2.94	2.92	3.13	3.11
	Srednji	3.0	3.25	3.06	2.81	3.81	3.12
Jadranska Hrvatska	Mali	3.51	2.65	3.16	3.16	2.81	2.43
	Srednji	2.43	2.36	2.86	3.29	3.07	2.71
Panonska Hrvatska	Mali	3.17	3.17	3.04	2.9	3.12	3.19
	Srednji	2.8	2.8	3.2	2.87	3.67	3.2
Sjeverna Hrvatska	Mali	2.96	3.07	3.02	2.96	2.98	2.95
	Srednji	2.81	2.48	3.1	3.32	3.16	2.9

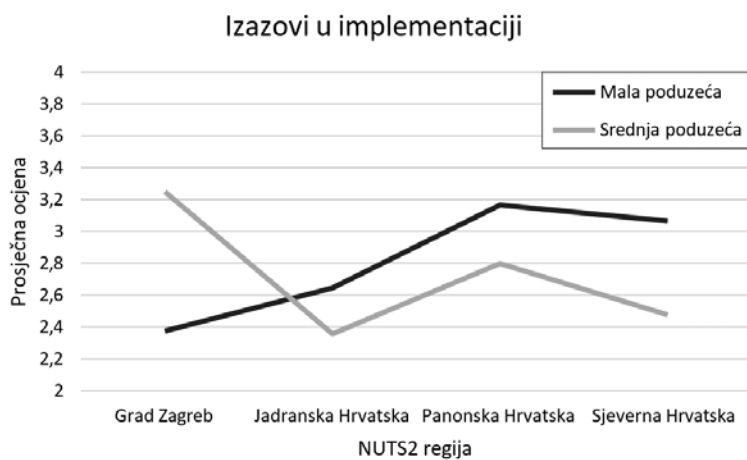
Izvor: autori

Tako srednja poduzeća u Gradu Zagrebu najviše ocjenjuju vladinu podršku (prosjek 3.81), dok mala poduzeća u Jadranskoj Hrvatskoj daju niže ocjene u tom pogledu (2.81). Razlike su uočene i kod primjene održivih praksi, pri čemu mala poduzeća u Jadranskoj Hrvatskoj iskazuju najvišu razinu implementacije (3.51), dok je ista kategorija najniže ocijenjena među srednjim poduzećima u toj regiji (2.43). Što se tiče financijskog utjecaja, srednja poduzeća u Panonskoj Hrvatskoj bilježe najviše ocjene (3.2) u usporedbi s drugim regijama. Izazovi u provedbi održivih praksi također variraju: srednja poduzeća u Zagrebu (3.25) i mala poduzeća u Panonskoj Hrvatskoj (3.17) prijavljuju veće izazove u odnosu na ostale regije.

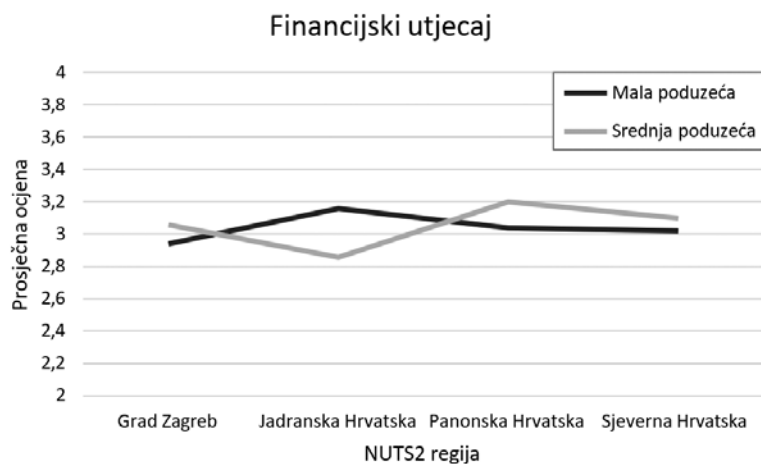
Grafikonima od 1 do 6 prikazan je jasniji vizualni pregled prosječnih ocjena svakog od šest pitanja u istraživanju, razvrstanih prema regijama i veličinama poduzeća. Prikazi omogućuju usporedbu stavova malih i srednjih poduzetnika prema temama poput implementacije održivih praksi, izazova u provedbi te percepciji vladine podrške.

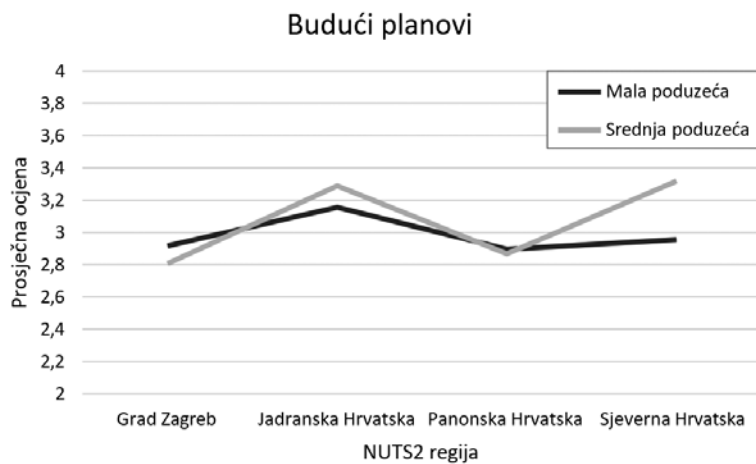
Grafikon 1. Implementacija održivih praksi u poslovanju malih i srednjih poduzetnika po NUTS2 regijama

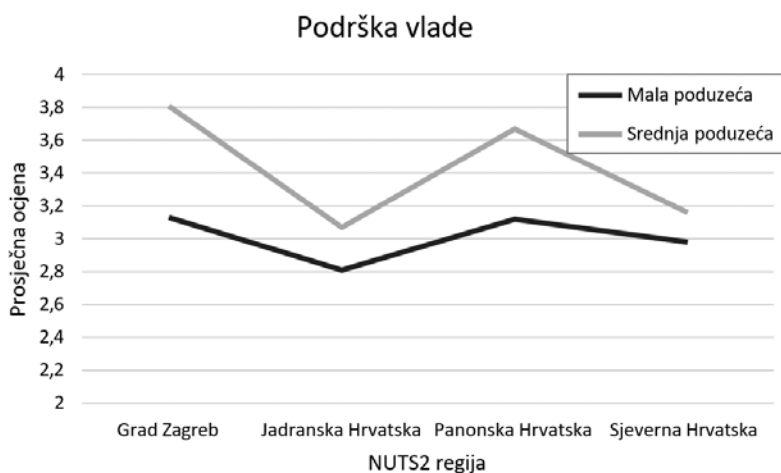
Grafikon 2. Izazovi u implementaciji održivih praksi u poslovanju malih i srednjih poduzetnika po NUTS2 regijama

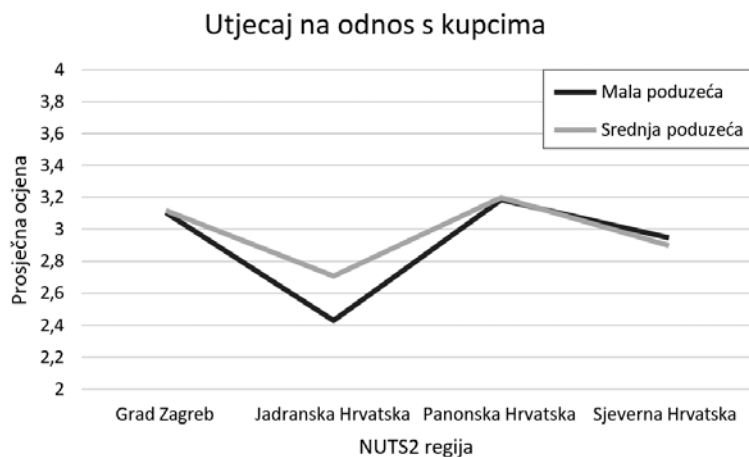
Grafikon 3. Financijski utjecaj održivih praksi u poslovanju malih i srednjih poduzetnika po NUTS2 regijama

Grafikon 4. Planiranje budućih uvođenja i proširenja održivih praksi u poslovanju malih i srednjih poduzetnika po NUTS2 regijama

Grafikon 5. Podrška vlade za primjenu održivih praksi u poslovanju malih i srednjih poduzetnika po NUTS2 regijama

Grafikon 6. Utjecaj održivih praksi na odnose s kupcima u poslovanju malih i srednjih poduzetnika po NUTS2 regijama

U tablici 4. prikazani su rezultati t-testa između malih i srednjih poduzetnika za svako pitanje, zasebno po regijama. Ovaj test je korišten kako bi

se utvrdilo postoje li značajne razlike između malih i srednjih poduzetnika u stavovima prema održivim praksama, uzimajući u obzir regionalne razlike.

Tablica 4. Rezultati t-testa za svako pitanje po NUTS2 regijama

NUTS2 regija	Pitanje	p-value	Statistička Signifikantnost
Sjeverna Hrvatska	p1_implementacija	0.6009	Ne
	p2_izazovi	0.0569	Ne
	p3_financijski_utjecaj	0.7839	Ne
	p4_buduci_planovi	0.1999	Ne
	p5_podrska_vlade	0.5595	Ne
	p6_odnos_s_kupcima	0.8896	Ne
Grad Zagreb	p1_implementacija	0.927	Ne
	p2_izazovi	0.047	Da
	p3_financijski_utjecaj	0.8039	Ne
	p4_buduci_planovi	0.812	Ne
	p5_podrska_vlade	0.0828	Ne
	p6_odnos_s_kupcima	0.9765	Ne
Panonska Hrvatska	p1_implementacija	0.3653	Ne
	p2_izazovi	0.4175	Ne
	p3_financijski_utjecaj	0.6855	Ne
	p4_buduci_planovi	0.9222	Ne
	p5_podrska_vlade	0.0842	Ne
	p6_odnos_s_kupcima	0.9806	Ne
Jadranska Hrvatska	p1_implementacija	0.0075	Da
	p2_izazovi	0.5497	Ne
	p3_financijski_utjecaj	0.4161	Ne
	p4_buduci_planovi	0.7215	Ne
	p5_podrska_vlade	0.6015	Ne
	p6_odnos_s_kupcima	0.4663	Ne

Izvor: autori

Statističkom analizom (t-test) identificirane su dvije stavke s statistički značajnim razlikama između malih i srednjih poduzeća. U Sjevernoj Hrvatskoj nisu utvrđene statistički značajne razlike za nijedno pitanje, s najnižom p-vrijednošću od 0.0569 za pitanje o izazovima. U Gradu Zagrebu,

jedina statistički značajna razlika zabilježena je kod pitanja o izazovima ($p = 0.047$), što upućuje na različite stavove malih i srednjih poduzeća. Ova razlika može ukazivati na specifične izazove srednjih poduzeća u Zagrebu, poput financijskih i organizacijskih prepreka.

U Panonskoj Hrvatskoj nijedno pitanje nije postiglo razinu statističke značajnosti; najniža p -vrijednost iznosi 0.0842 za podršku vlade. Jadranska Hrvatska pokazuje statistički značajnu razliku samo za pitanje o implementaciji održivih praksi ($p=0.0075$), što upućuje na različit stupanj implementacije između malih i srednjih poduzeća. Ovo može upućivati na veću sklonost malih poduzeća u regiji prema održivosti, možda zbog veće fleksibilnosti ili nižih operativnih troškova implementacije.

Za ostala pitanja i regije nisu identificirane statistički značajne razlike između malih i srednjih poduzetnika. Na primjer, u Sjevernoj i Panonskoj Hrvatskoj stavovi malih i srednjih poduzeća prema financijskom utjecaju održivih praksi, budućim planovima, podršci vlade te utjecaju na kupce nisu se značajno razlikovali. Ovi rezultati sugeriraju da su percepcije prema održivosti među poduzetnicima u ovim regijama uglavnom slične, bez obzira na veličinu poduzeća.

Provedena analiza varijance (ANOVA) ima za cilj ispitati utjecaj dvaju čimbenika – regije i veličine poduzetnika – na percepciju različitih aspekata održivog poslovanja među poduzetnicima. Rezultati analize prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. Rezultati ANOVA analize

	F	p	Statistička Signifikantnost
q1_implementacija_nuts2	0,57869	0,629465	Ne
q1_implementacija_kat_pod	3,956796	0,047684	Da
q2_izazovi_nuts2	1,954713	0,12112	Ne
q2_izazovi_kat_pod	0,58907	0,443445	Ne
q3_financijski_utjecaj_nuts2	0,082399	0,969573	Ne
q3_financijski_utjecaj_kat_pod	0,035327	0,851051	Ne
q4_buduci_planovi_nuts2	0,731587	0,533935	Ne
q4_buduci_planovi_kat_pod	0,610836	0,435153	Ne
q5_podrska_vlade_nuts2	1,064913	0,364428	Ne
q5_podrska_vlade_kat_pod	3,573187	0,059783	Ne

q6_odnos_s_kupcima_nuts2	2,825028	0,039126	Da
q6_odnos_s_kupcima_kat_pod	0,005728	0,939727	Ne

Izvor: autori

Dobivene vrijednosti pokazuju statistički značajan utjecaj regije na percepciju utjecaja održivih praksi na odnos s kupcima (p6), s F-vrijednošću 2,83 i p-vrijednošću 0,039. Ovaj rezultat sugerira razlike među regijama u ocjenama odnosa s kupcima, pri čemu poduzetnici u različitim regijama možda drugačije percipiraju kako održive prakse utječu na njihove odnose s kupcima.

Što se tiče utjecaja kategorije poduzetnika, ANOVA pokazuje statistički značajan utjecaj veličine poduzeća na implementaciju održivih praksi (q1) s F-vrijednošću 3,96 i p-vrijednošću 0,048. Ovo sugerira da srednji poduzetnici u prosjeku imaju višu razinu implementacije održivih praksi u odnosu na male poduzetnike, što može značiti da srednji poduzetnici lakše usvajaju ili primjenjuju ove prakse.

Rezultati ANOVA analize ukazuju na to da regija i veličina poduzetnika imaju značajan utjecaj na percepciju pojedinih aspekata održivog poslovanja, posebice kada je riječ o odnosu s kupcima i implementaciji održivih praksi. Ovi nalazi mogu poslužiti kao smjernice za donošenje ciljnih mjera podrške kako bi se dodatno potaknula primjena održivih praksi u poduzećima diljem Hrvatske.

Rasprava i zaključna razmatranja

Kroz provedeno istraživanje identificirani su ključni izazovi i prilike s kojima se MSP u Hrvatskoj suočavaju u primjeni održivih praksi. Dobiveni rezultati pokazuju da su MSP-ovi suočeni s ograničenim pristupom informacijama, financijskim preprekama i nedostatnom institucionalnom podrškom, ali i s brojnim mogućnostima kroz tehnološke inovacije, rastuću potražnju ekološki osviještenih potrošača i suradnju s drugim sektorima. Također mala i srednja poduzeća često nemaju pristup relevantnim informacijama o najboljim praksama održivosti, što se može pripisati ograničenim edukativnim resursima i nedostatku prilika za stručnu obuku. Kako bi se ova situacija poboljšala preporuka je povećati ulaganje u kampanje za

podizanje svijesti i razvoj obrazovnih programa koji MSP-ovima pružaju smjernice za primjenu održivih praksi. Programi bi trebali obuhvatiti teme poput učinkovitog upravljanja resursima, smanjenja otpada i energetske učinkovitosti kako bi poduzeća povećala svoju konkurentnost na tržištu.

Ograničen pristup kapitalu i financijska ograničenja jedan su od glavnih izazova za MSP-ove koji žele ulagati u održive tehnologije. Financijske barijere, poput ograničenih mogućnosti za dobivanje povoljnih kredita i subvencija, posebno su izražene kod manjih poduzeća. Kako bi se MSP-ovima olakšao pristup održivim tehnologijama, preporučuje se razviti financijske instrumente prilagođene njihovim potrebama, uključujući zelene zajmove, državne subvencije i porezne olakšice. Takvi poticajni programi mogli bi uključivati posebne fondove za MSP-ove koji ulažu u tehnologije smanjenja otpada i korištenje obnovljivih izvora energije.

Unatoč napretku u politikama za poticanje održivosti, nedostatak konzistentnog regulatornog okvira može obeshrabriti MSP-ove u prihvaćanju održivih praksi. Preporučuje se prilagodba poreznih olakšica za MSP-ove koji ulažu u održive prakse te pojednostavljivanje regulatornih zahtjeva, posebno za mala poduzeća. Pružanje tehničke pomoći kroz savjetodavne usluge (von Malmborg, 2003; Kekkonen, Pesor, i Täks, 2023) dodatno bi olakšalo MSP-ovima prilagodbu novim zakonodavnim promjenama.

Tehnološki napredak MSP-ovima nudi mogućnosti za smanjenje ekološkog otiska i povećanje učinkovitosti. Suradnja s akademskim institucijama i većim korporacijama može MSP-ovima olakšati pristup inovacijama u području obnovljivih izvora energije i kružnih poslovnih modela (Rizos i sur., 2016). Partnerstva s vodećim akterima u industriji mogu MSP-ovima omogućiti razmjenu resursa i znanja, čime će se ubrzati prijelaz prema održivom poslovanju (Kumar Singh i sur., 2021). Dodatnu podršku takvim partnerstvima moguće je osigurati kroz nacionalne fondove.

Rastuća svijest potrošača o ekološkim pitanjima predstavlja značajnu priliku za MSP-ove. MSP-ovi koji ulažu u smanjenje ekološkog utjecaja mogu ojačati svoj brend i pridobiti ekološki osviještene kupce (Nefat i Afrić Rakitovac 2013). Istraživanja pokazuju da su potrošači spremni platiti višu cijenu za proizvode iz održivih izvora. Osim što pridonosi brendu, održivost može pomoći MSP-ovima u zaštiti od regulatornih rizika u budućnosti, s obzirom na sve strože globalne ekološke propise.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoje značajne razlike između malih i srednjih poduzetnika u percepciji održivih praksi, što se posebno očituje u specifičnim regijama Hrvatske. Na primjer, srednji poduzetnici u Gradu Zagrebu suočavaju se s većim izazovima u primjeni održivih praksi u odnosu na male poduzetnike, dok mala poduzeća u Jadranskoj Hrvatskoj pokazuju veću spremnost za usvajanje održivih inicijativa. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za regionalno prilagođenim potporama koje će MSP-ovima omogućiti lakšu implementaciju održivih praksi.

Integracija ekonomske i ekološke održivosti je ključna za dugoročnu stabilnost MSP-ova u Hrvatskoj. Daljnji naponi trebaju biti usmjereni na razvoj ciljane financijske i tehničke potpore za mala poduzeća, poticanje partnerstava te povećanje dostupnosti obrazovnih programa kako bi MSP-ovi lakše usvajali održive prakse.

Zaključak

Ovo istraživanje naglašava važnost integracije ekonomske i ekološke održivosti u poslovanje (MSP) u Hrvatskoj. Rezultati pokazuju da, iako su MSP-ovi svjesni prednosti održivih praksi, suočavaju se s nekoliko ključnih izazova, uključujući ograničen pristup informacijama, nedostatak financijske potpore i regulatornu nesigurnost. Osim toga, istraživanje ukazuje na jasne regionalne i veličinske razlike u percepciji održivih praksi: srednji poduzetnici u Gradu Zagrebu doživljavaju veće izazove u primjeni održivih praksi, dok mala poduzeća u Jadranskoj Hrvatskoj pokazuju veću spremnost za implementaciju održivih praksi. Ovi nalazi upućuju na potrebu za regionalno prilagođenim politikama. Također samo istraživanje ima i nekoliko ograničenja. Prvo, uzorak ispitanika nije velik da bi se rezultati mogli generalizirati na sve sektore i regije u Hrvatskoj. Nadalje, podaci su prikupljeni kroz samoprocjene ispitanika, što može dovesti do pristranosti i subjektivnosti u odgovorima.

Kako bi se MSP-ovima olakšala tranzicija prema održivom poslovanju, preporučuju se sljedeće mjere:

- Razvoj edukativnih programa i kampanja koji pružaju praktične smjernice za primjenu održivih praksi prilagođenih potrebama MSP-ova, s posebnim naglaskom na učinkovito upravljanje resursima i smanjenje ekološkog otiska.

- Uvođenje zelenih zajmova, državnih subvencija i poreznih olakšica za lakši pristup sredstvima potrebnim za implementaciju održivih tehnologija.
- Razvoj poticaja prilagođenih specifičnim potrebama regija, poput dodatne podrške srednjim poduzećima u Gradu Zagrebu i malim poduzećima u Jadranskoj Hrvatskoj, kako bi se uvažile specifične gospodarske prilike i izazovi u različitim dijelovima zemlje.
- Poticanje suradnje između MSP-ova, većih korporacija, akademskih institucija i vladinih tijela radi razmjene znanja i resursa.

Zaključno, integracija održivih praksi u poslovanje MSP-ova ne samo da doprinosi zaštiti okoliša, već i jača konkurentnost poduzeća na sve zahtjevnijem tržištu. S jasnim fokusom na financijsku, tehničku i edukativnu podršku, Hrvatska može olakšati MSP-ovima prijelaz na održivo poslovanje i time osigurati dugoročnu održivost nacionalnog gospodarstva.

Buduća istraživanja trebala bi uključivati longitudinalne studije kako bi se pratio dugoročni utjecaj održivih praksi na poslovne rezultate MSP-ova. Uz to, korisno bi bilo provesti istraživanja usmjerena na specifične sektore kako bi se identificirali izazovi i prilike unutar pojedinih industrijskih grana. Važno je također pratiti učinak edukativnih programa na svijest i spremnost menadžmenta MSP-a za implementaciju održivih praksi. Također, provođenjem komparativnih istraživanja između Hrvatske i drugih zemalja moglo bi pružiti dodatne uvide u najbolje prakse, dok bi analiza utjecaja i primjene novih tehnologija, omogućila dublje razumijevanje potencijala održivosti u poslovnom sektoru.

Literatura

- Andić, D., i Tatalović Vorkapić, S. (2015). Kako mjeriti održivo ponašanje? Adaptacija i validacija Upitnika o održivom ponašanju. *Revija za sociologiju*, 45(1), 69-97. doi: DOI: 10.5613/rzs.45.1.3
- Barbier, E. B. (2009). *Rethinking the Economic Recovery: A Global Green New Deal*. Washington: United Nations Environment Programme. URL: <https://www.cbd.int/development/doc/unep-global-green-new-deal.pdf> [pristup: 16.03.2024.]
- Bičo Čar, M. (2014). Održivi razvoj i promjene u vođenju savremenog poslovanja. *Godišnjak Titius : godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, 6-7(6-7), 155-167. URL: <https://hrcak.srce.hr/149677> [pristup: 16.03.2024.]

- Bilal Zorić, A., Čović, K., i Buljat, M. (2023). Održivi razvoj: analiza indikatora za Hrvatsku i odabrane zemlje Europske unije. *ET²eR – ekonomija, turizam, telekomunikacije i računarstvo*, 5(3), 18-25. URL: <https://hrcak.srce.hr/clinak/453416> [pristup: 16.03.2024.]
- Brundtland, G. H. (1987). *Our Common Future*. New York: United Nations. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> [pristup: 16.03.2024.]
- Cheng, Z., Wang, H., Xiong, W., Zhu, D., i Cheng, L. (2020). Public-private partnership as a driver of sustainable development: toward a conceptual framework of sustainability oriented PPP. *Environment, Development and Sustainability*, 23, 1043-1063. doi:<https://doi.org/10.1007/s10668-019-00576-1>
- Čutura, M., Novak, I., i Čavar, D. (2017). „Sustainable development“ as a label within business studies: What can be learned from a bibliometric analysis? *Notitia*, 3(1), 11-24. doi:<https://doi.org/10.32676/n.3.2>
- Ćucić, D., Pancić, M., i Serdarušić, H. (2023). The Financial and Social Impact of the Approved Projects in the Area of Digital and Green Transition on the Croatian SMEs. *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC)*, 7(1), 613-642. doi:<https://doi.org/10.25234/ecllc/27464>
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford: Capstone Publishing. URL: <https://www.sdg.services/uploads/9/9/2/1/9921626/cannibalswithforks.pdf> [pristup: 16.03.2024.]
- Franc, S., i Karadžija, D. (2019). Quintuple helix approach: The case of the European Union. *Notitia*, 5(1), 91-100. doi:<https://10.32676/n.5.1.8>
- Grgurić, I. (2011). Europe 2020 – europska strategija za pametan, održiv i uključiv razvoj. *Revija za socijalnu politiku*, 18(1), 119-124. doi:[doi:10.3935/rsp.v18i1.963](https://doi.org/10.3935/rsp.v18i1.963)
- Harris, J. M. (2003). Sustainability and Sustainable Development. U A. Carter Aitken, *Internet Encyclopaedia of Ecological Economics* (Svez. 1, str. 1-12). International Society for Ecological Economics.
- Harris, J., Wise, T., Gallagher, K., i Goodwin, N. R. (2001). *A Survey of Sustainable Development: Social And Economic Dimensions*. Washington, Covelo, London: Island Press.
- Hediger, W. (2000). Sustainable development and social welfare. *Ecological Economics*, 32(3), 481-492. doi:[https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(99\)00117-2](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(99)00117-2)
- Kekkonen, A., Pesor, R., i Täks, M. (2023). Stepping towards the Green Transition: Challenges and Opportunities of Estonian Companies. *Sustainability*, 1-27. doi:<https://doi.org/10.3390/>
- Kumar Dey, P., Malesios, C., Chowdhury, S., Saha, K., Budhwar, P., i De, D. (2022). Adoption of circular economy practices in small and medium-sized enterprises: Evidence from Europe. *International Journal of Production Economics*, 1-19. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2022.108496>

- Kumar Singh, A., Jyoti, B., Kumar, S., i Kumar Lenka, S. (2021). Assessment of Global Sustainable Development, Environmental Sustainability, Economic Development and Social Development Index in Selected Economies. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 16(1), 123-138. doi:<https://doi.org/10.18280/ijstdp.160113>
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja. (2021). Jačanje konkurentnosti poduzeća ulaganjima u digitalnu i zelenu tranziciju, Referentna oznaka: KK.11.1.1.01. URL: <https://mingo.gov.hr/jacanje-konkurentnosti-poduzeca-ulaganjima-u-digitalnu-i-zelenu-tranziciju-referentna-oznaka-kk-11-1-1-01/8188> [pristup: 16.03.2024.]
- Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta. (2018). Poboljšanje konkurentnosti i učinkovitosti MSP-a kroz informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT) – 2, Referentna oznaka: KK.03.2.1.19. URL: <https://strukturnifondovi.hr/natjecaji/poboljsanje-konkurentnosti-i-ucinkovitosti-msp-a-kroz-informacijske-i-komunikacijske-tehnologije-ikt-2/> [pristup: 16.03.2024.]
- Ministarstvo turizma i sporta . (2023). Jačanje održivosti te poticanje zelene i digitalne tranzicije poduzetnika u sektoru turizma. URL: <https://mint.gov.hr/javni-pozivi-i-natjecaji-22753/jacanje-odrzivosti-te-poticanje-zelene-i-digitalne-tranzicije-poduzetnika-u-sektoru-turizma/23234> [pristup: 16.03.2024.]
- Nefat, A., i Afrić Rakitovac, K. (2013). Towards Competitive Advantage of Sustainable Marketing: Analysis of Selected Croatian Firms. *Ekonomika misao i praksa*, 22(2), 499-514. URL: <https://hrcak.srce.hr/112610> [pristup: 22.03.2024.]
- Rizos, V., Behrens, A., van der Gaast, W., Hofman, E., Ioannou, A., Kafyeke, T., Flamos, A., Rinaldi, R., Papadelis, S., Hirschnitz-Garbers, M., Topi, C. (2016). Implementation of Circular Economy Business Models by Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs): Barriers and Enablers. *Sustainability*, 1-18. doi:<https://doi.org/10.3390/su8111212>
- Robinson, J. (2004). Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics*, 48(4), 369-384. doi:[doi:10.1016/j.ecolecon.2003.10.017](https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2003.10.017)
- Sclar, E. (2015). The political economics of investment Utopia: public-private partnerships for urban infrastructure finance. *Journal of Economic Policy Reform*, 18(1), 1-15. doi:[http://dx.doi.org/10.1080/17487870.2014.950857](https://dx.doi.org/10.1080/17487870.2014.950857)
- Steijn, B., Klijn, E.-H., i Edelenbos, J. (2011). Public private partnerships: Added value by organizational form or management? *Public Administration*, 89(4), 1235-1252. doi:[doi:10.1111/j.1467-9299.2010.01877.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2010.01877.x)
- von Malmborg, F. (2003). Conditions for regional public-private partnerships for sustainable development — Swedish perspectives. *European Environment*, 13(3), 133-149. doi:<https://doi.org/10.1002/eet.317>
- Vukonić, B. (2010). Can sustainability be questioned? *Acta turistica nova*, 4(1), 33-42. doi:<https://www.cabidigitallibrary.org/doi/pdf/10.5555/20113022969>

ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY OF SMES IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Abstract

Economic and environmental sustainability are key elements for the long-term success of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the modern business world. While economic sustainability ensures financial stability and growth, environmental sustainability focuses on minimizing negative environmental impacts and promoting sound environmental practices. This study aims to explore how SMEs in Croatia reconcile these two aspects, focusing on the challenges and opportunities that sustainability brings in the local context. The aim of this work was to investigate how small and medium-sized enterprises (SMEs) in the Republic of Croatia apply sustainable business practices and how this affects their economic and environmental performance. The focus is on understanding how SMEs integrate sustainable practices into their operations and what economic and environmental benefits and challenges this entails. The research methodology is based on a quantitative survey of SME owners and managers. The survey measured the level of implementation of sustainable practices and the perception of their impact on the business. The results show that SMEs that adopt sustainable practices often experience long-term economic benefits, including cost reductions and increased competitiveness. However, many face challenges such as limited resources and a lack of expertise. Environmental benefits include reduced waste and emissions and improved resource management. The conclusion of the study underlines that the integration of economic and environmental sustainability is crucial for the future of SMEs in Croatia. To achieve this, it is important to intensify cooperation between SMEs, government agencies and educational institutions, while developing targeted support programs adapted to the specific needs and challenges of SMEs in this transition.

Keywords: small and medium-sized enterprises, economic sustainability, environmental sustainability, Croatia